

خلاصه گزارش: «بررسی اثرات اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها بر بخش کشاورزی»

عباس خدابخشی^۱

کلمه یارانه از ترجمه کلمه Subsidy به دست آمده است که در معانی کمک، کمک مالی، اعانه، امداد یا معادل آن به کار می‌رود. در تعریف دیگر، یارانه عبارت است از هر گونه پرداخت انتقالی که به منظور حمایت از اقشار کم درآمد و بهبود توزیع درآمد، از محل خزانه دولت و هر آنچه می‌تواند به خزانه دولت واریز شود به صورت نقدی یا غیر نقدی به خانوارها و تولیدکنندگان تعلق می‌گیرد. در برخی تعاریف از یارانه به عنوان تفاوت قیمت تمام شده (قیمت واقعی بازار) با قیمت ارائه شده کالا از سوی دولت نیز تعبیر شده است.

از مهمترین مزایای هدفمند کردن یارانه‌ها می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

- ۱- منطقی کردن مصرف کالاهای یارانه‌ای و جلوگیری از قاچاق این نوع کالاها
- ۲- تشویق و توسعه سرمایه‌گذاری و حمایت از تولید داخلی کالاهای یارانه‌ای
- ۳- کاهش سهم طبقات با درآمد بالا و افزایش سهم طبقات با درآمد پایین از یارانه‌ها (هم اکنون سه دهک بالای جامعه بیش از ۷۰ درصد یارانه‌ها را در اقتصاد تصاحب می‌کنند در صورتی که فلسفه پرداخت یارانه چیز دیگری است)

۴- جانشینی تدریجی طرح‌های رفاه اجتماعی با پرداخت یارانه

۵- تامین منابع برای سرمایه‌گذاری زیربنایی و محرومیت زدایی کشور و توسعه اشتغال

۶- توسعه اشتغال مولد با اعطای وام از محل درآمدهای حاصل

۷- کاهش مداخلات دولت در نظام قیمت‌ها و کارکردن صحیح قیمت‌ها به عنوان علامت دهی در بازار

۸- کاهش مصرف کالاهای مشمول یارانه به سطح تعادلی آنها (منظور از سطح تعادلی، سطح تعادلی حقیقی اقتصاد به معنی سطح تعادلی است که در آن «رجحان‌های واقعی مصرف‌کنندگان و هزینه‌های واقعی تولیدکنندگان در اقتصاد، تقاضا و عرضه را شکل می‌دهد و با یکدیگر تلاقی می‌کنند»)

۹- اثرات زیست محیطی (کاهش آلودگی‌های ناشی از مصرف بیش از حد فرآورده‌های نفتی که ۵ برابر میانگین سرانه جهانی است).

^۱ - کارشناس اداره کل مطالعات و بررسی‌های اقتصادی

۱۰- واقعی شدن روند شکل گیری تکنولوژی مبتنی بر قیمت های واقعی .

از مهمترین اثرات منفی اجرای این طرح می توان به افزایش تورم اشاره نمود .

بررسی ها بیانگر آن است که بیشترین مصرف انرژی در کشور مربوط به بخش خانگی، تجاری و عمومی می باشد که ۳۷/۴ درصد از مصرف انرژی در کشور را شامل می شود. کمترین مصرف انرژی نیز مربوط به بخش کشاورزی بوده که ۳/۸ درصد از مصرف انرژی را شامل می شود. بخش کشاورزی ۵/۲ درصد از فرآورده های نفتی، ۰/۳ درصد از گاز طبیعی و ۱۳ درصد از برق کشور را مصرف می نماید. نکته دیگری که بایستی مد نظر قرار داد سهم انرژی در تولید محصولات مختلف می باشد . با دانستن این موضوع می توان به طور تقریبی هزینه تمام شده محصولات پس از اجرای قانون هدفمند کردن یارانه ها را پیش بینی نمود.

موارد مصرف انرژی در بخش کشاورزی شامل تولید نهاده های زراعی و دامی در مزرعه و فرآوری محصولات و حمل و نقل در بخش کشاورزی است. بنابراین با توجه به منابع مختلف انرژی مورد استفاده در بخش کشاورزی ، مقادیر ،انواع و سهم انرژی سوخت های مصرف شده متفاوت هستند. چرا که بخش عمده ای از فرآورده های نفتی مصرفی بخش کشاورزی به عنوان سوخت موتور مورد استفاده قرار می گیرد. قسمت اعظم برق مصرفی در این بخش نیز به الکتروپمپ های مورد استفاده جهت پمپاژ آب در چاه های آب به مصرف می رسد. درصد کمتری از انرژی مصرفی این بخش نیز به مصارف گرمایی اختصاص یافته و جهت گرم کردن فضای گلخانه ، دامداری ها و مرغداری ها مصرف می شود.

برخی از آثار اولیه حذف یارانه حامل های انرژی بر بخش کشاورزی را می توان به شرح زیر بر شمرد:

۱- افزایش هزینه نهاده حامل های انرژی (نفت گاز و برق) در تولید محصولات کشاورزی

۲- افزایش قیمت محصولات کشاورزی به نحوی که ممکن است قابلیت رقابت محصولات داخلی با محصولات خارجی کاهش یابد.

۳- فقدان نقدینگی لازم برای تامین انرژی مورد نیاز توسط کشاورزان

در نهایت این آثار اولیه بازتاب های ثانویه ای را در بر خواهد داشت که عبارتند از :

۱- افزایش هزینه سایر نهاده های تولید کشاورزی از قبیل کودهای شیمیایی، سموم شیمیایی، بذر و نهال و ... که موجب افزایش قیمت تولید کننده در مراحل بعدی می شود.

۲- افزایش هزینه های پس از تولید محصولات کشاورزی از قبیل هزینه های برداشت ، حمل و نقل، سردخانه ، انبار، بازاریابی و ... که قیمت مصرف کننده را افزایش خواهد داد.

البته لازم به ذکر است که در شرایط آزاد سازی قیمت انرژی ، این امکان وجود دارد که انگیزه کشاورزان برای کاهش هزینه تولیدات محصولات کشاورزی، افزایش بهره وری نهاده ها با واقعی شدن قیمت ها و جایگزینی یا حذف برخی از اقلام محصولات کشاورزی از الگوی کشت (محصولاتی که قابلیت رقابت خود را در شرایط جدید از دست می دهند) اتفاق افتد. بنابراین با توجه به سیاست های دولت مبنی بر آزاد سازی قیمت کالاها و خدمات، همزمان با آزادسازی قیمت حامل های انرژی ، برخی از تولیدکنندگان بنا به دلایل گوناگون از جمله افزایش قیمت محصول و واردات کالا با قیمت پایین تر، امکان رقابت در شرایط جدید را از دست خواهند داد. لذا افزایش یکباره قیمت حامل های انرژی در بخش کشاورزی مشکلات جدیدی را به بخش کشاورزی تحمیل خواهد کرد و باید طی فرآیند برنامه ریزی شده و تا پایان برنامه پنجم اقتصادی این تغییرات به تدریج اعمال شود.